

SALVADOR CARDÚS

Mal educats

Tot i que la bona i la mala educació tenen una expressió personal, lligada als estils de relació individual o a components de tipus emocional, hi ha també una extensió pública de la mala i la bona educació que vull considerar en aquestes línies. Perquè, si com he sostingut ara i adés, l'educació és més un afer de bona organització i de bona comunicació que no pas de discurs retòric sobre valors, és a dir, més una qüestió de virtut que d'adoctrinament, és clar que hi ha una mala educació institucional i pública contra la qual ens hauríem de començar a defensar de manera activa.

La idea és que el debat sobre el civisme, tan a l'ordre del dia en alguns àmbits municipals, convé repensar-lo des de criteris més pràctics i eficaços i menys retòrics i inútils que els usuals. La progressia que ha dominat el món educatiu i que ha sabut preparar individus tan ben adaptats al sistema i que el saben fer funcionar de manera excel·lent, paradoxalment, ha fracassat en els models educatius de bona convivència. Ha preparat bons consumidors, bons emprenedors i bons empleats, però ha tingut fracassos importants a l'hora de fer bons ciutadans. Just el contrari del que se suposava que volia fer. I, per tant, ara no està en condicions de seguir liderant el discurs moral sobre el civisme sense passar primer per un exercici radical d'autocrítica. I, tot i que sempre he desconfiat d'aquesta progressia, ara, ni que sigui per raons generacionals, no em fa res començar a assumir la part de responsabilitat que em pot correspondre i entonar, també, un "mea culpa".

I és que des del meu punt de vista, doncs, més que no pas insistir en adoctrinaments inútils, ara el que es fa necessari és revisar algunes formes d'organització que són mal educades en elles mateixes i, en conseqüència, són mal educadores. Per fer-ho, pararé atenció a sis aspectes que considero importantíssims, encara que no hi ha cap voluntat d'exhaustivitat i, per tant, la llista podria ser més extensa. En primer lloc, considero que és causa principal de mala educació l'actitud sobreprotectora de l'administració pública en relació al ciutadà. La sobreprotecció és una actitud condescendent que tracta el ciutadà com a súbdit, com a "client que sempre té raó" –no fos cas que no els votés–, però que remet a una relació d'autorita-

"El debat sobre el civisme convé repensar-lo des de criteris més pràctics i eficaços i menys retòrics i inútils que els usuals. La progressia que ha dominat el món educatiu i que ha sabut preparar individus tan ben adaptats al sistema i que el saben fer funcionar de forma excel·lent, ha fracassat en els models educatius de bona convivència. Ha preparat bons consumidors, bons emprenedors i bons empleats, però ha tingut fracassos importants a l'hora de fer bons ciutadans"

risme emmascarat. El ciutadà, convertit en el client que "paga i mana", vol serveis de manera il·limitada amb una inconsciència i irresponsabilitat absolutes respecte als costos i la injustícia que representen segons quines exigències en relació a altres necessitats socials d'individus que generalment no arriben ni a la categoria de clients per poder protestar. Ambulàncies que han d'arribar a tot arreu en cinc minuts, atenció sanitària que cobreixen les nostres conductes autodestructives, un sistema universitari que empara alumnes sense cap vocació intel·lectual i, a penes, professional... L'electorisme ha portat a la promesa fàcil –i impossible– del "més serveis i menys impostos", causa indiscutible de mala educació ciutadana i d'incivisme institucional. El recargolament del mal entès es produeix quan l'administració ens vol adoctrinar en civisme amb el mateix paternalisme que tracta la clientela i recorre a la publicitat. És a dir, quan ens vol fer cívics amb procediments incívics, per dir-ho així.

En segon lloc hi ha el gran i dramàtic afer del transport de persones. La mobilitat obligada entre lloc de residència i de treball, però també el transport de mercaderies a què obliga un sistema productiu complex, ha generat unes necessitats que s'han deixat no de la mà de Déu, sinó de les empreses automobilístiques. La desatenció brutal a què està sotmès el transport públic al nostre país és de tal dimensió que tota la resta de desorganització social empal·lideix. Els costos en hores de treball, contaminació, reparació, renovació i ampliació del parc automobilístic i de carreteres i, més dramàticament, en vides humanes, és tan gran, que la inexistència d'una bona xarxa de transport públic esdevé el més gran escàndol polític que em sé imaginar. Als col·lapses diaris, a les hores perdudes, a la irritació que acumulem, s'hi concentren grans dosis de mala educació cívica que no és altra cosa que la conseqüència d'aquesta mala planificació del transport públic que té uns beneficiaris evidents. Una vegada més, sobra la retòrica sobre la responsabilitat individual i es troba a faltar un civisme estructural que passa necessàriament pel transport públic.

En tercer lloc hi ha la qüestió de la generació de residus urbans. Encara no havíem resolt la dificultat d'una recollida satisfactòria que ja hi afegim la d'una selecció en origen poc efi-

"La desatenció brutal a què està sotmès el transport públic al nostre país és de tal dimensió que tota la resta de desorganització social empal·lideix."

cient i, tot plegat, sense fer pràcticament res per resoldre les causes, és a dir, per reduir els residus. Parlo de l'àmbit domèstic, principalment, però seria extensible al món productiu i comercial. Som, certament, davant d'un problema mediambiental, però opino que més enllà d'això, es tracta d'un problema de civisme. De fet, de mala educació cívica institucional. O de desorganització cívica. Les meres apel·lacions a les consciències ambientals es mostren insuficients, per no dir inútils, mentre la resolució pràctica dels problemes es deixa a mans del mercat, que és com dir que s'abandona. Una simple observació dels envasats a la sortida d'un supermercat dóna idea de l'enorme estupidesa ambiental de determinats canvis en les formes de consum. I el ciutadà malcriat, no sap fer altra cosa que protestar per la factura de la recollida d'escombraries sense moure ni un dit per evitar el desastre.

També forma part de la mala educació cívica institucional, en quart lloc, la instal·lació per tot arreu d'aparells de música que ens omplen la vida de soroll. Al

carrer, a les estacions de tren o de metro, als autobusos, als supermercats, als bars... L'abús sonor forma part dels excessos més habituals de les nostres institucions, públiques i privades. I, en alguns casos, ha arribat a l'interior de les esglésies, amb música de fons enllaunada, un lloc que era dels últims reductes de silenci que hom podia trobar dins l'espai social. El xivarri ambiental és tan gran que gairebé s'enyoren els vells sorolls de motor de moto que senties acostar-se i allunyar-se estrepitosament. Ara n'hem atenuat l'impacte, sí, a força de posar-hi un coixí sonor permanent.

En cinquè lloc, hi ha la desorganització horària o, com se sol anomenar, el conflicte d'horaris i la impossibilitat de conciliar-los. Els horaris de treball són mal educats, els horaris escolars són rígids, els horaris del lleure mercantilitzats són una invitació a la barbàrie i els horaris familiars queden reduïts a una expressió tan mínima que impedeixen el desenvolupament d'un clima educatiu bàsic. En realitat, la desorganització horària és un fet relativament recent —de trenta anys cap aquí— que ha establert

entre nosaltres un model que ens ha distanciat de les pràctiques i costums europeus. Actualment, tots els partits han afegit a les seves agendes el debat sobre els usos del temps, que és on s'expressa de manera més transparent les formes de discriminació —econòmica, de gènere o d'origen— i que, per tant, també és on es podria actuar més decisivament per combatre-les.

Finalment, la mala educació institucionalitzada és al malbaratament de recursos que hom pot constatar a tots els nivells. Per posar només un exemple, especialment greu perquè es produeix a l'àmbit escolar i té efectes negatius sobre els nois i noies, és incompreensible que cada any tots els escolars hagin de llençar els seus llibres escolars, en magnífiques edicions il·lustrades a tot color i que representen un pressupost que pot anar dels 150 als 240 euros per criatura. No es comprèn que no s'hagi generalitzat la pràctica de la propietat col·lectiva del material escolar per part de les mateixes associacions de mares i pares, reaprofitable durant alguns cursos. La voracitat econòmica dels editors, que troben justificació per a la constant renovació dels textos escolars en la permanent introducció de petites variacions en els temaris per part de l'administració i en un ús destructiu del material imprès que cal ratllar i omplir fins a inutilitzar-lo, acaba essent un cas de veritable aprenentatge programat de malbaratament sistemàtic. La precisió del cas que poso pot fer perdre de vista el caràcter general del problema al qual volia apuntar. Però em sembla que la idea és clara: el malbaratament institucionalitzat comporta una mala educació impossible de contrapesar amb discursos moralistes.

He posat l'exemple de sis tipus de formes de desorganització social a les quals, si de veritat es vol treballar per una societat més cívica, caldria posar remei. Si no, ens haurem de resignar a seguir sent una colla de mal educats.

Salvador Cardús és sociòleg